

- Lava 'o ala mo puke ha me'a
- Toe malohi ange 'ene 'ilo'I mo 'ene tokanga atu kia koe
- Kamata ke ononga meiate ia ha ngaahi ongo 'o e vauele

Mahina 6 ki he Mahina 9

'I hono faka'aonga'I ko ia 'oha ngaahi founa fo'ou, kuo 'ilo'i ai 'ehe kau saeanisi ko e fanga ki'I pepe'e 'oku fu'u vave 'aupito 'enau 'ilo'I 'a e ngaahi ngaue 'a e mamani. Ko ia ai koe fanga ki'I pepe'e kei iiki kuo 'ilo'I ia kenau:

- Tokanga lahi 'aupito ki he lahi pea moe fotunga pe fuo 'o ha fa'ahinga me'a
- Lava 'o 'ave faingofua pe 'a e ki'I me'a va'inga mei he nima 'e taha ki he nima 'e taha
- Lava 'o tangutu 'iateia pe ta'e lango 'aki ha pilo pe puke 'eha taha
- Tu'u hono ongo va'e he faliki pe faka'aonga'I hono ongo tui'I nima mo hono nima ke ne 'unu'aki. Ko 'ene teuteu ke totolo
- Sio fakamama'u fuoloa ki ha "me'a ta'emalava" (me'a 'oku puna holo he 'ea)
- 'Ilo'I e faikehekehe 'o e me'a mo'ui mo e me'a mate, pea ne 'ilo'I ko e me'a mo'ui 'e toki lava pe 'o ngaue kapau tene fai hame'a
- 'Ilo'I e fiakehekehe 'o ha fakatatata 'oku 'asi mai ai ha ngaahi mata'I fika kehekehe mo ha ngaahi me'a kehekehe

Mahina 9 ki he 12

'I he'enau tupu, 'oku hokohoko atu ai pe 'a e fekumi 'a e fanau ki he ngaue 'a e mamani pea langa hake ai 'a e mahino mo e 'ilo ki he ngaahi me'a 'I 'olunga. 'I he motu'a ko 'eni kuo lava 'ehe pepe'e 'o:

- 'Oku mo'oni pe mo 'I ai ha me'a neongo pe kapau 'oku 'ikai ke vakai ki ai

Tau 1 ki he Tau 2

Ko e fanau he taimi ko 'eni 'oku fakamoleki lahi honau taimi 'I hono vakavakai'I mo fakatataa'I ai e ngaahi ngaue 'a e kakai lalahi. Tokolahi 'okinautolu kuo nau lava o:

- 'Ilo'I e ngaahi konga kehekehe 'o e sino 'I ha'o tuhu ki ai
- Lava 'o a'u ki he fo'I lea 'e 200 tene lea'aki
- Lava 'o va'inga ofi ki ha fanau kehe kae 'ikai ke fie vahevahe
- Sai'ia ange ke nofo moha kakai lalahi kae kae 'ikai ko ha fanau kehe
- Lava ke loto kovi kapau 'e 'ikai ke fakatokanga'I ia
- Lava o fakataha'I ha fo'I lea 'e 2 pe 3 ke fa'u'aki ha fo'I setesi faingofua

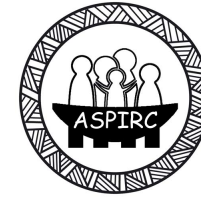
'IKAI KE 'I AI HA FANAU 'E LI'EKINA

5770 Fagatogo
Pago Pago, American Samoa 96799
Phone (684) 69 6074
Fax (684) 699 6098

Ko e tohitufani na'e malava ia 'o teuteu'I mei ha tokoni fakapa'anga mei he Potungau'e Ako 'a 'Amelika. 'Oku ma'u atu 'a e ngofua ke toe hiki ha tatau 'o e ki'I tohitufani.

AMERICAN SAMOA PARENTAL INFORMATION RESOURCE CENTER

NGAAHI TOKONI HE FAKALAKALAKA 'AE EFANAU 'I HE'ENAU TUPUTUPU

Ta'u 0 ike Ta'u 2

Ko e fakalalakaka 'a e tamasi'i ko ha fakahohoko ia kuopau ke fou ai 'a e ki'i tamasi'i kotoa. Ko e fakahohoko ko 'eni, 'oku kau ai e ako, pea moha ngaahi tefito'I poto taukei hange ko e tangutu, 'alu, hopohopo, mo e nono'o hono suu. 'Oku ako 'ehe fanau 'a e ngaahi poto taukei ko 'eni pea ui ia ko e fakalalakaka 'I he'enau tuputupu hake lolotonga ha vaha'a taimi pau kuo fokotu'u. Mei he'ene 'I he kinitakaateni 'o a'u ki he'ene 'I he ako ma'olunga, 'oku fou atu 'a e to'utupu 'I he ngaahi tu'unga fakalalakaka 'e fa. 'Oku faka'ilonga'i 'ehe kau mataotao 'a e ngaahi tu'unga ko 'eni koe:

- 1. Pepe'e mo Valevale: Ta'u 0 – 2**
- 2. Teuteu Ako: Ta'u 3 – 4**
- 3. Teuteu Ke Tamasi'i: Ta'u 5 – 8**
- 4. Tamasi'i: Ta'u 9 – 11**
- 5. Teuteu Ke Talavou: Ta'u 12 – 14**
- 6. Talavou: Ta'u 15 – 18**

Ko e tafa'aki lalahi 'e fa 'o e fakalalakala 'I he tuputupuhake 'a e fanau 'a ia 'oku vakai 'I ai 'a 'enau poto taukei koe:

1. Fakatu'asino
2. Fakasosiale mo fakaeloto
3. Fakakaukau
4. Fetu'utaki

Neongo pe 'e faikehekehe 'a e tu'unga 'e fakalalakala ai 'a e ki'I tamasi'I takitaha ko e fakahohoko 'o e tu'unga 'o 'enau fakalalakala he 'ikai ke faikehekehe ia. Lolotonga ko ia 'oku fu'u matu'aki mahu'inga ke manatu'I ko e ki'I ta'ahine pe ki'I tamasi'I takitaha 'oku makehe mo 'I ai 'ene totonu 'iate ia pe, 'e 'I ai e ni'ihii 'e faitatau mo kaininga 'enau fiema'u mo e me'a 'oku nau mahu'inga'ia ai kae lava ai 'onau lavame'a 'I he'enau fakalalakala. Fakatata'aki 'eni:

- 'Oku fiema'u e fanau kenau a'usia ha ngaahi fakakaukau lelei 'iatekinautolu pe
- 'Oku fiema'u e fanau kenau a'usia 'a e lavame'a 'I ha fa'ahinga me'a pe tenau fai
- 'Oku fiema'u e fanau kenau hoko 'o fakalalakala 'I he'enau falalala pe kiatekinautolu
- 'Oku fiema'u e fanau ketau tokanga kiatekinautolu pea nau tokanga mai foki kiatekitautolu
- 'Oku fiema'u e fanau kenau a'usia e me'a ko e fekumi pe fakatotolo
- 'Oku fiema'u 'ehe fanau ke tali kinautolu 'ehe kakai 'o e ngaahi to'u kehekehe pea pehe ki he kakai ma'olunga mo ma'u mafai

Ko e ngaahi fiema'u ko 'eni 'oku hokohoko atu pe ia meihe kei valevale 'o a'u ki he ta'u motu'a. 'E kehekehe pe 'a e ngaahi fiema'u 'a e fanau 'o fakatatau ki ho nau ta'u motu'a. Ko e fakalalakala 'a e fanau 'oku hoko ia 'I he'enau ngaahi tu'unga takitaha

pea he'ikai ke lava ke tau vakai ki he ngaahi fua lelei kotoa ko 'eni meihe fanau kotoa. 'I he fa'ahinga ta'u motu'a tatau pe ko e tu'unga tatau 'o e fakalalakala ko 'eni:

1. Ko e ta'u motu'a 'oku 'ikai koha fakafuofua pau ia 'o e tu'unga fakamatu'outu'a. Tokolahi ha fanau tenau foua ha tu'unga pau hono fakafuofua 'I 'o 'enau fakalalakala ka ko e ta'u motu'a tenau fakahoko ai 'a e ngaahi fakalalakala ko 'eni 'e kehekehe lahi 'aupito. Ko ha 'ekitiviti 'a ia 'e lava lelei 'o fakahoko 'eha ki'I tamasi'I 'e taha 'e fu'u matu'aki faingata'a ia ki ha ki'I tamasi'I 'e taha 'I he ta'u motu'a tatau pe.
2. Ko e tupulaki 'e meimei ke 'alu atu ia 'I ha ngaahi tu'unga kehekehe 'I he ngaahi tafa'aki kehekehe 'o e fakalalakala 'I he ki'I tamasi'I fakafuofua. Ko ha ki'I tamasi'I 'oku tu'unga lelei fakatu'asino mahalo pe 'e tu'unga lelei 'I he'etau lau ki he'ene fakatamamai kae to lalo 'I he tu'unga fakaeloto mo e tupulaki fakasosiale. 'E fiema'u e tamasi'I kene a'usia ha ngaahi me'a kehekehe 'I he ngaahi tafa'aki takitaha ko 'eni kene lava o a'usia 'a e kakato 'o hono malohi.

Fanau'I ki hono mahina 3

Koe fanga ki'I fanau toki fa'ele'I 'oku vave 'aupito 'enau kau mo 'enau faka'aonga 'I 'a e ngaahi ongo 'oku nau ma'u kenau vakavakai 'I ai 'a e mamani 'oku nau 'I ai. Tokolahi 'o e fanga ki'I valevale ko 'eni 'oku nau lava 'o :

- Sio lelei 'aupito 'o a'u ki he mama'o ko e 'inisi 'e 13
- Tokanga mo muimui 'I ha me'a 'oku ngaue holo kau ai e ngaahi fofonga 'o kakai

- Mamata lelei ki he ngaahi lanu pea lava o fakafaikehekehe 'I e kehekehe 'o e lanu mo e maama
- Fakafaikehekehe 'I e to mo e le'olahi 'o e ngaahi ongo
- Tala e faikehekehe 'o e ngaahi ifo melie, mahi, kona mo e konokona
- Fakaha 'I hono fofonga 'a 'ene ongo felave 'I moha me'a 'oku ne sio ki ai pe hoko mai hange ko e ngaahi lanu
- Fiefia 'I he vakai ki ha ngaahi me'a kehekehe kau ai ha ngaahi me'a 'oku fuo mo seipi kehekehe
- Teuteu ki ha me'a 'e hoko mai hange ko 'ene misimisi hono ngutu 'I he'ene sio ki he mata 'I huhu
- Faka'aonga 'I hono sino ke tali'aki ha ngaahi fakahinohino faingofua mo ha ngaahi fahu 'I koha le'o pe ko ha fo'ile
- Fakatataa 'I mo ha ngaue
- Fekumi ki ha me'a ke a'usia e mahino, hange ko e hao 'aha me'a ki ha ki'I puha pe me'afa'o'anga pea mo e taimi 'e fulihi ai e me'afa'o'anga ko ia ko e ha leva 'e hoko
- Fiefia 'I he sio fakatata 'I ha tohi
- Teke hono sino ke tu'u meihe faliki 'o piki ki ha sea pe koha tepile pe ko koe
- Lava ke 'ilo 'I ngofua 'ene tangi pe ko 'ene fiekaia, pe viku hono vala, hela'ia pe 'oku mamate pea 'oku fie mafuli

Mahina e 3 ki he Mahina 6

Fu'u vave 'aupito 'a e fakalalakala 'I he mahino 'a e ki'I pepe. 'I he motu'a ko 'eni kuonau lava o:

- 'Ilo 'I e ngaahi fofonga
- Fakafaikehekehe 'I 'a e kakai makatu'unga 'I he faikehekehe honau fofonga, honau le'o pe ko 'enau ongo
- Lava 'o tali mo fakaha mai 'I honau fofonga 'I he taimi 'oku sio ai ki ha taha ;oku sio atu
- Lava kene tali ha ngaahi ongo faitatau

- Lava ke siofi lelei ha me'a 'oku fute 'e
tolu hono mama'o
- Lava kene tekenaki hono ongo nima
kene sio holo
- Kamata ke teka mo vilo holo
- Ako kene hiki hake hono 'ulu 'iate ia pe.